PROTIALKOHOLICKÝ OBZOR

24, 1989, 3, s. 175 – 181

K NÁSLEDKŮM NA ŽIVOTECH A ZDRAVÍ NEALKOHOLOVÝCH TOXIKOMANŮ A K MOŽNOSTEM JEJICH PŘEDCHÁZENÍ

P. VANTUCH

Právnická fakulta UJEO v Brně, katedra trestního práva,
vedoucí katedry: doc. JUDr. P. Vantuch, CSc.

Na rozdíl od sedmdesátých a počátku osmdesátých let se u nás v několika posledních letech věnuje zvýšená pozornost stavu i opatřením přijímaným v boji proti všem formám nealkoholových toxikomanií. Zprávy o boji proti tomuto protispolečenskému jevu opakovaně projednávají předsednictvo ÚV KSČ, federální i národní vlády, stejně jako nejvyšší zastupitelské orgány.

Dne 3. února 1988 se touto závažnou problematikou zabývalo také jednání branných a bezpečnostních výborů Sněmovny lidu a Sněmovny národů Federálního shromáždění. Na tomto jednání bylo konstatováno, že „přes řadu přijatých opatření se negativní vývoj na úseku nealkoholové toxikomanie nedaří zastavit. Nyní je v ČSSR evidováno 7000 až 8000 nealkoholových toxikomanů. Na následky intoxikomace omamných látek umírá ročně v ČSSR 35 až 40 osob".

Jaký je skutečný počet nealkoholových toxikomanů u nás přesně nevíme. Nepochybná je však skutečnost, že osoby závislé na nealkoholových drogách se snaží uniknout pozornosti nejbližšího okolí, společnosti, a tudíž i předejít svému zaevidování. Zájmem jednotlivých toxikomanů a obzvláště pak part toxikomanů je předejít svému zjištění a zaevidování ve statistikách ministerstev zdravotnictví a vnitra. V tomto článku se nebudeme věnovat úvahám o tom, kolik nealkoholových toxikomanů je evidováno v resortu zdravotnictví, kolik v resortu vnitra, ani úvahám, jaké procento osob závislých na drogách je v ČSSR evidováno a jaké procento uniká evidenci. Zamyslíme se pouze nad nejzávažnějšími následky na životech a zdraví nealkoholových toxikomanů. Od roku 1973 jsou každoročně evidována úmrtí nealkoholových toxikomanů v důsledku intoxikace nealkoholovými drogami, stejně jako pokusy o sebevraždy a ublížení na zdraví. Od roku 1980 jsou pak evidovány také sebevraždy nealkoholových toxikomanů.

Nyní k evidovaným počtům úmrtí nealkoholových toxikomanů v ČSSR. Nejméně jich bylo zaznamenáno v roce 1973, a to 9 a v roce 1974 pouze 8. V dalších letech počty úmrtí nealkoholových toxikomanů narůstaly, byť byly každoročně odlišné. Nejvyšší počty úmrtí byly evidovány v posledních čtyřech letech, a to od 36 do 45 ročně. Ve sledovaných letech (1973 až 1987) zemřelo v důsledku intoxikace nealkoholovými drogami 395 nealkoholových toxikomanů, tj. v průměru 26 ročně. Drtivou většinu

zemřelých tvořili mladí lidé ve věku do 30 let. Usuzujeme, že se nelze spokojit pouze s uvedením průměrných údajů za sledovaných 15 let. Jednoznačně se totiž projevuje nepříznivý vývojový trend těchto tragických následků zneužívání nealkoholových drog, obzvláště pak v posledních čtyřech letech. V roce 1984 zemřelo 38 nealkoholových toxikomanů, v letech 1985 a 1986 shodně po 36 a v roce 1987 nejvíce a to 45. Za pouhé čtyři roky bylo evidováno celkem 115 úmrtí osob závislých na nealkoholových drogách, což tvoří téměř 30 % z úmrtí nealkoholových toxikomanů zaznamenaných za celé sledované patnáctileté období. To ukazuje velmi znepokojivý vývojový trend těchto nejtragičtějších následků zneužívání nealkoholových drog v ČSSR. Lze z něj dovodit také nepříznivou prognózu pro další léta.

Dalším sledovaným následkem na životech nealkoholových toxikomanů jsou jejich sebevraždy, zaznamenávané od roku 1980. Počty sebevražd nealkoholových toxikomanů kolísaly v letech 1980 až 1984 mezi 2 až 10 ročně. V roce 1985 jich bylo zaznamenáno 17, v roce 1986 nejvíce a to 27, v roce 1987 pak 23. V průměru spáchalo ve sledovaném období sebevraždu 12 nealkoholových toxikomanů ročně. V posledních třech letech je pak zaznamenán mimořádně výrazný nárůst počtu sebevražd osob závislých na drogách, z něhož lze dovodit nepříznivou prognózu pro další léta.

Třetím sledovaným údajem jsou souborně zaznamenávané pokusy o sebevraždu a ublížení na zdraví nealkoholových toxikomanů. V letech 1973 až 1979 jich bylo zaznamenáváno okolo 50 ročně. Nejméně 38 v roce 1979 a nejvíce 64 v roce 1976. V následujících letech však počet pokusů o sebevraždu a ublížení na zdraví nealkoholových toxikomanů výrazně vzrostl. Nejvíce jich bylo registrováno v letech 1987 – 101 a 1984 – 103. Také zde je evidentní nepříznivý vývojový trend, znemožňující dospět k příznivé prognóze pro další léta.

Chceme-li komentovat event. stručně hodnotit uvedené údaje o nejzávažnějších následcích na životech a zdraví nealkoholových toxikomanů, musíme vyjít z těchto faktů: Počet úmrtí nealkoholových toxikomanů v jednom roce narostl za patnáctileté sledované období na pětinásobek (z 9 v roce 1973 na 45 v roce 1987), počet pokusů o sebevraždu a ublížení na zdraví téměř na dvojnásobek (z 57 v roce 1973 na 101 v roce 1987) a počet sebevražd nealkoholových toxikomanů na dvojnásobek (z 10 v roce 1980 na 23 v roce 1987).

Usuzujeme, že výše uvedená fakta jsou více než varujícím dokladem podceňování nealkoholové toxikomanie v ČSSR v minulosti. Ukazují, že opakovaná důrazná upozornění ministerstv vnitra a zdravotnictví zůstávala dlouhodobě bez odpovídající celospolečenské odezvy.

Se zneužíváním nealkoholových drog se setkáváme u nás od konce šedesátých let, tedy v podstatě dvě desetiletí. Přitom ještě v současnosti se u nás vyskytují některé nezdůvodněné názory, že zneužívání nealkoholových drog je pouze dílčí problematikou, nikoliv závažným problémem vyžadujícím koordinovanou celospolečenskou pozornost. Jsou tací, kteří se snaží bez znalosti věci samé tvrdit, že zneužívání nealkoholových drog je výlučnou záležitostí malé, z celospolečenského pohledu pominutelné skupinky nevhodně orientovaných jedinců. Zastánce těchto názorů zpravidla nepřesvědčí o rozsahu a závažnosti zneužívání nealkoholových drog údaj Federálního shromáždění o evidování 7 až 8 tisíc nealkoholových toxikomanů v ČSSR. O jaký problém jde, když v ČSSR žije v současnosti přes 15 miliónů občanů? Je nepochybné, že pokud hodnotíme situaci podle toho, že evidovaní toxikomané tvoří pouhých 0,05 občanů ČSSR, může se stát, že existující problém nedoceníme.

Jestliže si však připustíme existenci následků nealkoholové toxikomanie, nemůže

zůstat klidný nikdo z nás. Jen v roce 1987 zemřelo v důsledku intoxikace drogami 45 našich spoluobčanů a v důsledku sebevražd zaviněných zneužíváním drog dalších 23. V průběhu jediného roku tak zcela zbytečně ztratilo život 68 mladých lidí jen proto, že zneužívali drogy. Nehodláme hovořit o ohromných ekonomických ztrátách ani o tom, že tito lidé chybějí v pracovním procesu. Nemůžeme zapomenout na ohromné utrpení jejich nejbližších. Třeba jen na žal rodičů, pro něž syn či dcera závislí na droze nepřestávají být dítětem. Dokázali by zastánci názoru, že zneužívání drog není závažným celospolečenským problémem zopakovat své kategorické stanovisko v jedné z 68 rodin, která ztratila své dítě následkem zneužívání drog? Dokázali by říci do očí rodičům zemřelých nealkoholových toxikomanů, že zneužívání drog není závažný problém? Dokázali by obhájit tento názor v dalších 101 rodinách, kde v loňském roce zažili šok ze správy, že se jejich dítě pokusilo po požití nealkoholových drog o sebevraždu, nebo si ublížilo na zdraví? Usuzujeme, že nikoliv.

Nepochybujeme, že tyto nesprávné přístupy podceňující nealkoholovou toxikomanii nejsou v současnosti převažující. Rozhodně neexistují v takovém rozsahu jako třebas ještě před deseti lety, kdy byl problém nealkoholových toxikomanií celospolečensky nedoceněn. V posledních letech se však úsilí Veřejné bezpečnosti a zdravotníků promítlo i ve stanoviscích stranických a státních orgánů, stejně jako zastupitelských sborů. Jejich opakované upozorňování na nezbytnost řešit tento celospolečenský problém začalo mít dopad na postupné přehodnocování přístupů k nealkoholovým drogám i osobám, které jich zneužívají. Ohromný dopad na veřejnost měla i některá umělecká díla z této sféry. Zcela mimořádný ohlas měl především film režiséra Zdeňka Zaorala Pavučina o životě mladé toxikomanky, stejně jako kniha Memento spisovatele Radka Johna.

Většina z našich občanů v současnosti ví o problému zneužívání nealkoholových drog. Proto přijímá nejrůznější dílčí opatření, která jsou však vesměs pomalá, nekoordinovaná, nedostatečně přispívající řešení. Nedostatečná koordinovanost i efektivnost přijímaných opatření v boji s nealkoholovými toxikomaniemi bývá zdůvodňována objektivními okolnostmi, které znemožňují rychlejší řešení celého problému. Žel dochází k pomíjení jiných faktů. Nealkoholoví toxikomané totiž kromě škod na vlastním zdraví či zbytečného maření svých životů působí v důsledku zneužívání drog i jiné důsledky. Svádějí ke zneužívání drog své vrstevníky i mladší kamarády, jimž poukazují na příjemné stránky spojené s užíváním drog. Většinou však opomíjejí – zpravidla zcela záměrně – zmínit se o ohromném riziku spojeném se zneužíváním drog a zcela jednoznačně propagují libé prožitky, kvůli nimž droga láká.

Proto také osoby závislé na nealkoholových drogách přecházejí vzhledem k toleranci organismu od slabších drog k silnějším. Proto také vznikla novodobá forma zneužívání léků, zejména až do nedávné minulosti kodeinu vyráběného z Alnagonu, jehož nitrožilní aplikace je obdobně nebezpečná jako u látek morfinového typu. Proto je častým důsledkem buď omezení, nebo případně i likvidace pracovní schopnosti osob závislých na drogách, z nichž nemalá část prožívá střední a nejednou i mladý věk svého života v mimořádně špatném psychickém a fyzickém stavu, případně i v částečném a event. i plném invalidním důchodu.

Dalším závažným důsledkem zneužívání nealkoholových drog je páchání trestné činnosti osobami závislými na drogách, k němuž dochází z řady důvodů. Především proto, že nealkoholoví toxikomané žijí mnohdy příživnickým životem, svádějí další mladé lidi k zneužívání drog, obstarávají si trestnou činností finanční prostředky potřebné na zakoupení drog, případně si trestnou činností obstarávají přímo obtížně

dostupné drogy. Nealkoholoví toxikomané se dopouštějí trestné činnosti také v souvislosti s výrobou, opatřováním a přechováváním nealkoholových drog nebo přímo s jejich odcizováním, ať už formou krádeží, či rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví.

Nealkoholovým toxikomanem se člověk stává v důsledku opakovaného požívání návykových látek. Bývá to ovlivněno nevhodným příkladem, pobízením k získání prvních zkušeností s tou či onou návykovou látkou a lákavým líčením zážitků i psychických stavů pod vlivem drogy. Všechny zmíněné i obdobné formy jednání vedoucí k rozšiřování zneužívání nealkoholových drog jsou vysoce společensky nebezpečné, byť dosud většinou beztrestné. Je třeba plně akceptovat názor, že jde-li o svádění, podporu či jinou formu podceňování k zneužívání nealkoholových drog, mělo by být v novelizovaném trestním zákoně zahrnuto v nové, samostatné skutkové podstatě trestného činu šíření nealkoholové toxikomanie.

Ukazuje se totiž, že právě zkušení nealkoholoví toxikomané neškodí pouze sobě a jiným nealkoholovým toxikomanům, nýbrž i jiným mladým lidem, kteří se dosud se zneužíváním nealkoholových drog vůbec nesetkali. Právě v posledním uvedeném případě, když zapojují či svádějí ke zneužívání drog jiné mladé lidi, jde o velmi nebezpečnou formu šíření nealkoholové toxikomanie u nás. Sami nealkoholoví toxikomané se tak starají o nenápadný, ale trvalý příliv dosud řádných mladých lidí do toxikomanských part. Tak se výrazně podílejí de facto na neorganizovaném, ale systematickém výcviku budoucích toxikomanů, vytipovávaných mezi mladými lidmi, kteří účinky nealkoholových drog dosud nepoznali. A to je jedna z hlavních příčin, proč se v ČSSR setkáváme se stále novými osobami zneužívajícími nealkoholové drogy. Zkušení nealkoholoví toxikomané svým společensky vysoce nebezpečným působením svádějí ke zneužívání drog další a další mladé lidi. Proto i přes dílčí přijímaná opatření neklesá počet evidovaných nealkoholových toxikomanů ani následků na jejich zdraví.

Nelze tedy přijmout názor, že je soukromou věcí toxikomana, co dělá. Nealkoholoví toxikomané totiž většinou škodí nejenom sobě, nýbrž i bezprostředně dalším mladým lidem, stejně jako v širším měřítku společnosti jako celku. To nelze považovat v žádném případě za soukromou věc, nýbrž za mimořádně závažné protispolečenské působení, mající za důsledek závažné celospolečenské škody.

Víme, že neexistuje pouze jediná příčina vzniku drogových závislostí. Při jejich vzniku je nutno počítat s působením celého souboru faktorů, vzájemně se ovlivňujících a působících ve vzájemných složitých vazbách. Příčiny, které vedou ke vzniku, udržování, event. ukončení drogové závislosti jsou řazeny do čtyř skupin. Především jde o faktory farmakologické (droga), dále somatické a psychické (osobnost), faktory enviromentální (prostředí) a faktory precipitující (podnět). I když se tyto čtyři faktory v jednotlivých případech drogových závislostí liší, vždy jsou přítomny všechy. Připomínáme tato fakta proto, že je v celospolečenském zájmu, stejně jako v zájmu každého jednotlivého občana, aby u něj nebyly současně přítomny všechny čtyři faktory způsobující vznik drogové závislosti. Chybí-li kterýkoliv ze zmíněných faktorů, lze vzniku drogové závislosti u konkrétního jedince reálně předejít. A právě na prevenci zneužívání nealkoholových drog je potřebné se v naší společnosti zaměřit více než dosud. Pesimisty, kteří usuzují, že jde o nadměrné obtížný úkol, je třeba argumenty přesvědčit, že při veškeré náročnosti prevence zneužívání nealkoholových drog jde o úkol snažší, než jaký stojí před společností v okamžiku, když už u konkrétního mladého člověka vznikne drogová závislost. Potom je třeba usilovat o odstranění jednoho ze

čtveřice faktorů ovlivňujících vznik drogové závislosti, což je výrazně obtížnější než předcházení jejímu vzniku.

V zájmu předcházení vzniku škodlivých následků na životech a zdraví nealkoholových toxikomanů je nezbytné zkvalitnit a rozšířit preventivní opatření a neponechávat je převážně jen úsilí resortů zdravotnictví a vnitra. Je známo značné úsilí Veřejné bezpečnosti zaměřené na znehodnocování některých chemických výrobků tak, aby byly nezpůsobilé pro zneužívání mladými lidmi závislými na drogách. Proto došlo k zastavení výroby čistícího prostředku Čikuli (trichlorethylen) a Okeny. Nadále se však resortu obchodu daří prosazovat výrobu i prodej Toluenu, mezi dětmi a mladými lidmi oblíbené těkavé látky, běžně dostupné v drogeriích a prodejnách smíšeného zboží. Nelze vyvrátit domněnku, že při rozhodnutí o další výrobě a prodeji Toluenu vysoce převýšily ekonomické a obchodní zájmy nad zájmem po ochraně života a zdraví mladých lidí. Přitom právě těkavé látky a obzvláště pak Toluen jsou u většiny dětí a mladistvých prvou drogou, s níž se setkali, a to vzhledem k nízké ceně, dostupnosti i relativně značnému efektu pro čichače. Již při čichání Toluenu dochází ke škodám na zdraví a při znemožnění přístupu kyslíku i na životech. Pro většinu nealkoholových toxikomanů, čichačů, je však Toluen či jiná těkavá látka prvou, zpravidla nejméně účinnou návykovou látkou, od níž přecházejí k další, výrazně účinnější, škodlivější pro lidský organismus.

Důležitá jsou i preventivní opatření v lékárnách a dalších zdravotnických zařízeních i objektech před vloupáním, stejně jako zamezení běžného prodeje či jinak snadné dostupnosti léků, které mohou vyvolat závislost. Varující jsou však zjištění, že v lékárnách, skladech léků i dalších objektech jsou opakovaně zjišťovány závady, usnadňující či umožňující vniknutí do těchto objektů. Jakákoliv zdůvodnění tzv. objektivních potíží zaviňujících tento stav je třeba jednoznačně odmítnout.

Ještě obtížněji pochopitelné je zjištění, jak neúměrně dlouho trvá vázání léku zneužívaného toxikomany na lékařský předpis. Jen Alnagon, od počátku roku 1987 vázaný na lékařský předpis bylo možné volně koupit v lékárnách od roku 1964, tedy 23 roků. K jak ohromnému rozšíření tohoto druhu nealkoholové toxikomanie došlo, není třeba rozsáhle připomínat. Nelze však opomenout, kolik úsilí stálo, než došlo v listopadu 1984 k posuzování primitivní výroby kodeinu z Alnagonu jako přípravu omamné látky. A to zpočátku jen v ČSR, nikoliv v SSR. Tyto pozdní reakce se neobešly bez značných, nenahraditelných důsledků na životech a zdraví lidí.

Ještě k aktuální otázce, na který ze čtyř uvedených faktorů způsobujících vznik drogové závislosti zaměřit pozornost. Zda na drogu či na osobnost nebo prostředí, event. jen na podnět. Usuzujeme, že výlučné zaměření pouze na jeden z těchto faktorů je spojeno s nebezpečím podcenění a opomenutí zbývajících tří. Protože příčinou vzniku drogové závislosti je působení všech čtyř faktorů, považujeme za nezbytné zaměřit preventivní úsilí na odbourání kteréhokoliv z nich v návaznosti na koordinované odstraňování všech čtyř.

Je třeba zaměřit se na včasnou, tzv. ranou prevenci a nečekat až na bezprostřední ohrožení vznikem drogové závislosti. Teprve selže-li raná a posléze i bezprostřední prevence vzniku drogové závislosti a mladý člověk se stane závislým na droze, je třeba se zaměřit na náročné (a proto také dosud málo účinné) předcházení opakovanému zneužívání drog, tím více se zvyšuje toxikomanova závislost na droze, následky na jeho zdraví, stejně jako riziko, že se pod vlivem drogy nebo v touze po jejím obstarání dopustí trestné činnosti.

Nejen dílčí resortní snažení, nýbrž především koordinované celospolečenské úsilí je třeba zaměřit na snížení dostupnosti drogy, optimálně pak na zamezení její dostup-

nosti. Říkáme to u vědomí faktu, jak obtížně je realizovatelný tento požadavek u mnohých léků. Pomíjet nelze ani prostředí, které může mít pro ovlivnění mladého člověka značný význam. Jak život v rodině, škole, na pracovišti, tak zejména v prostředí, v němž tráví volný čas. Důraz je třeba klást i na vytváření osobnosti mladého člověka, což je aktuální právě v souvislosti s působením prostředí, v němž se pohybuje, na něj samého. Nelze pominout ani podněty či pohnutky k bezprostřednímu požití drogy související jak se subjektivními nepříznivými pocity, tak objektivně obtížně zvládnutelnými životními situacemi.

V této souvislosti je třeba ocenit přijetí Souboru opatření orgánů činných v trestním řízení a dalších zainteresovaných organů v boji proti alkoholismu a jiným návykovým látkám v letech 1986 – 1990, navazující na opatření přijatá již v předcházející pětiletce. Ocenit je třeba úsilí pracovní komise při vládě ČSSR, která navrhla vytvářet léčebné kapacity pro léčbu nealkoholových toxikomanů, zabezpečit výchovu specializovaných lékařských odborníků pro jejich léčbu, sjednocovat praxi při vypracovávání znaleckých posudků, evidovat osoby závislé na omamných látkách, s tím, že o těchto osobách lze podávat informace orgánům SNB i všem orgánům činným v trestním řízení (vyšetřovateli, vyhledavateli, prokurátorovi a soudu).

Akceptovat je třeba i návrh na novelizaci zákona č. 20/1966 Sb. o péči o zdraví lidu tak, aby bylo možné uložit protitoxikomanickou léčbu na základě výměru národního výboru. Vhodný je i návrh na obnovení protitoxikomanické léčby v průběhu výkonu trestu odnětí svobody, stejně jako potřeba urychleně doplňovat seznam omamných látek obsažený v příloze č. 3 vyhlášky č. 57/1967 Sb. o nově zneužívané látky.

Přivítat lze návrh pracovní komise na vytvoření meziresortního orgánu pro koordinaci boje proti zneužívání omamných látek v daném území (obdobně jako protialkoholní sbory) a zabezpečit preventivní působení na co nejširší vrstvy obyvatelstva s cílem zamezit zneužívání omamných látek. Ocenit lze také iniciativu směřující k republikovým ministerstvům školství a mládeže, jež by měla preventivně pôsobit na žáky základných, středních i vysokých škol s cílem omezit zneužívání omamných látek a pro tyto akce využívat odborníky z prokuratury, soudu, Bezpečnosti a ze zdravotnictví.

Za předpokladu, že dojde k realizaci výše zmíněných i některých dalších zdůvodněných návrhů, včetně schválení zákona o boji s alkoholismem a jinými toxikomaniemi, může dojít k vytvoření stavu, kdy boj proti nealkoholovým toxikomaniím nabude v ČSSR vůbec poprvé komplexní celospolečenský charakter při zabezpečení stejných přístupů vůči osobám závislým na drogách v obou národních republikách.

Usuzujeme, že jen za pomoci rozsáhlých, společensky koordinovaných preventivních opatření lze reálně vytvořit stav, kdy nejenom nebudou stoupat nejzávažnější následky na životech a zdraví mladých toxikomanů, nýbrž že budou klesat. Je potřebné klást důraz i věnovat celospolečenské prostředky na předcházení vzniku závislosti na nealkoholových drogách u mladých lidí, a to v době, kdy ke vzniku škodlivých následků u nich ještě nedošlo. Znovu zdůrazňujeme nezbytnost rané či alespoň bezprostřední prevence vzniku drogových závislostí. V době, kdy je mladý člověk závislý na droze, nezbývá nic jiného než vynaložit výrazně větší úsilí na prevenci recidivy zneužívání drog, což je úkol nesrovnatelně náročnější, vyžadují léčebné, lékařské, zdravotnické kapacity i rozsáhlejší finanční prostředky. To vše při relativně malé pravděpodobnosti dosažení pozitivního efektu třeba i při dlouhodobém léčebném působení.

Všem těm, kdož váhají, zda investovat celospolečenské preventivní úsilí a finanční prostředky do prevence vzniku závislosti na nealkoholových drogách by měly posloužit jako dostatečně pádný argument všechny následky na životech a zdraví nealkoholo-

vých toxikomanů. Není závažnější argument než 395 zcela zbytečně ztracených mladých lidí, kteří zemřeli v ČSSR v důsledku intoxikace nealkoholovými drogami v průběhu posledních 15 let. Za každým zmařeným životem se skrývá nejen rodinná tragedie, nýbrž také ohromná, nenahraditelná celospolečenská škoda.

Souhrn

Autor v článku dokumentuje počty úmrtí nealkoholových toxikomanů v ČSSR, stejně jako počty sebevražd a ublížení na zdraví v letech 1973 až 1987. Ukazuje nárůst těchto nejzávažnějších následků na životech a zdraví osob závislých na drogách a dovozuje nepříznivou prognózu těchto následků v dalších letech. Zabývá se i možnostmi prevence těchto následků, jež shledává v důsledně koordinovaném celospolečenském úsilí zaměřeném na ranou a bezprostřední prevenci vzniku nealkoholových toxikomanií.

LITERATURA

Cimický, J.: Úskalí prevence a terapie u toxikomanie. Čs. kriminalista, 1985, 4, str. 361

Nezkusil, J. – Přenosil, G.: Prevence zločinnosti v ČSSR. Panoráma, Praha, 1986

Novotná, J.: K problému toxicity těkavých návykových látek. Protialkohol Obz, 15, 1980, 3, str. 129 – 134

Novotná, J. – Bartošíková, I.: Vývoj drogové závislosti – sniffing – u případů s letálním zakončením. Protialkohol Obz, 15, 1980, 2, str. 99 – 102

Soubor opatření orgánů činných v trestním řízení v boji proti alkoholismu a jiným toxikomaniím v letech 1982 – 1985, Generální prokuratura ČSSR

Soubor opatření orgánů trestního řízení a dalších zainteresovaných orgánů v boji proti alkoholismu a jiným návykovým látkám v letech 1986 – 1990, Generální prokuratura ČSSR

Válková, H. – Karabec, Z.: K novelizaci trestního postihu drogových deliktů. Soc. zákonnost, 1988, 6, str. 319 – 324

Vantuch, P.: K odlišným přístupům k osobám zneužívajícím roztok Alnagonu v ČSR a SSR. Krim. sborník, 1988, 8, str. 377 – 379

Vantuch, P.: K vlivu nealkoholových toxikomanií na kriminalitu a možnostem trestního postihu nealkoholových toxikomanů. Protialkohol Obz, 21, 1986, 4, str. 205 – 212

Vantuch, P.: K přípravě zákona o boji proti drogám. Protialkohol Obz, 23, 1988, 3, str. 183 – 189

Vantuch, P.: Příčiny a podmínky vzniku drogové závislosti. Vojenská prokuratura, 1988, 5. str. 12 – 25

Vantuch, P.: Protitoxikomanické léčení a výkon trestu odnětí svobody. Protialkohol Obz, 22, 1987, 6, str. 371 – 376

Do redakcie prišlo dňa: 22. 11. 1988

Adresa autora: Doc. JUDr. P. Vantuch, CSc., Bayerova 26, 602 00 Brno